

ЛЕКЦІЯ № 4

Правове забезпечення
екологічної безпеки

ПЛАН

- 1) Поняття екологічної безпеки;
- 2) Об'єкти екологічної безпеки;
- 3) Суб'єкти екологічної безпеки;
- 4) Поняття екологічного ризику та екологічної небезпеки;
- 5) Механізм правового забезпечення екологічної безпеки.

Екологічна безпека

- - це стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей, що гарантується здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних екологічних, політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів (ст. 50 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Екологічна безпека розглядається у двох аспектах:

- Як *суб'єктивна категорія* вона проявляється у процесі реалізації суб'єктивного права громадян на екологічну безпеку шляхом регулятивного та охоронного методів. Це право громадян тісно пов'язане з правом на безпечне навколишнє природне середовище для їх життя і здоров'я.
- Як *об'єктивна категорія* – це об'єктивно існуюча система правового забезпечення екологічної безпеки, за допомогою якої регламентується екологічно небезпечна діяльність, режим використання природних ресурсів, охорона довкілля, попередження погіршення екологічного стану та виникнення небезпеки для природних об'єктів і населення.

Об'єкти екологічної безпеки

- відповідно до ст. 3 Закону «Про основи національної безпеки України» є: людина і громадянин (їх конституційні права та свободи, перелік яких відповідно до Основного Закону (ст. 22) не є вичерпним); суспільство (його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси); держава (її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність). Таким чином, об'єктами екологічної безпеки є життєво важливі інтереси суб'єктів безпеки: права, матеріальні та духовні потреби особи; природні ресурси та навколишнє природне середовище як матеріальна основа державного і суспільного розвитку.

Суб'єктами забезпечення екологічної безпеки є:

Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада Національної безпеки і оборони України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, суди загальної юрисдикції, прокуратура України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, Збройні Сили України, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України, громадяни України, об'єднання громадян (ст. 4 Закону України «Про основи національної безпеки України»).

Екологічна небезпека

- це сукупна небезпека, діяльність техногенних систем, під впливом яких виникли природні екологічні фактори та негативні природні процеси. У зв'язку з тим, що антропогенне і технічне перевантаження на довкілля постійно зростає, закріплено Перелік видів діяльності і об'єктів, що являють собою підвищену екологічну небезпеку, який зараз містить понад 22 їх види і постійно поновлюється.

Екологічна небезпека пов'язана з:

- відведенням у навколишнє природне середовище забруднюючих речовин, здійснення фізичних, біологічних впливів на нього
- Іншими словами, така діяльність здатна заподіювати «шкоду», яка в даному випадку виступає результатом негативної діяльності суб'єкта господарювання.
- Присутність у господарській діяльності загрози заподіяння шкоди перетворює її на шкідливу або небезпечну. «Небезпека» при цьому розглядається як певна ситуація, що може заподіяти чи призвести до настання якогось лиха, нещастя, аварії, катастрофи і т. ін.

Екологічний ризик:

- це *ступінь імовірності* певної негативної події, яка може відбутися в певний час або за певних обставин на території об'єкта підвищеної небезпеки та/або за його межами (ЗУ «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001 року);
- це *кількісна міра* небезпеки, що враховує ймовірність виникнення негативних наслідків від здійснення господарської діяльності та можливий розмір втрат від них (ЗУ «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 року);

В науці екологічний ризик визначається як:

- встановлена нормами екологічного законодавства обставина, з якою пов'язуються виникнення, зміна, припинення правовідносин щодо здійснення діяльності з екологічно небезпечними об'єктами, що визначає формування і реалізацію правосуб'єктності фізичних, юридичних осіб та держави стосовно виявлення, попередження та усунення природних і техногенних загроз для довкілля, життя і здоров'я населення та особливий режим відповідальності за невиконання чи неналежне виконання вимог щодо забезпечення екологічної безпеки, включаючи й випадкове (імовірне) настання небезпеки.

Механізм правового забезпечення екологічної безпеки

- - це сукупність державно-правових засобів, спрямованих на регулювання діяльності, спроможної посилювати рівень екологічної безпеки, попередження погіршень екологічної обстановки та виникнення небезпеки для населення та природних систем, локалізацію проявів екологічної небезпеки.
 - **ВИДИ ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕБ:**
- Організаційно-правові;
- Функціонально-правові.

Організаційно-правові засади забезпечення екологічної безпеки

- - це система та взаємозв'язки органів державної влади та місцевого самоврядування, що беруть участь у виконанні конституційного обов'язку держави щодо забезпечення екологічної безпеки на своїй території.

Функціонально-правові засоби регулювання екологічної безпеки в Україні

- - це система державно-правових засобів, спрямованих на регулювання діяльності, спроможної посилювати рівень екологічної безпеки, попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для населення і природних систем, локалізацію проявів екологічної небезпеки.

ВИДИ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ:

- Організаційно-превентивні заходи;
- Регулятивно-стимулюючі заходи;
- Розпорядчо-виконавчі заходи;
- Охоронно-відновлювальні заходи;
- Забезпечувальні заходи.

Організаційно-превентивні заходи

- спрямовані на виявлення екологічно небезпечних для навколишнього природного середовища та здоров'я людини територій, зон, об'єктів і видів діяльності, а також здійснення певних заходів для попередження виникнення екологічної небезпеки.
- До них належать:
 - 1) обліково-установчі;
 - 2) реєстраційні;
 - 3) експертно-оцінювальні;
 - 4) інформаційно-прогностичні.

- **Обліково-установчі заходи** передбачають виявлення, інвентаризацію, класифікацію небезпечних зон, об'єктів, територій і джерел.
- **Реєстраційні заходи** включають паспортизацію екологічно небезпечних об'єктів, сертифікацію, підтвердження відповідності, ліцензування, реєстрацію екологічно небезпечних джерел тощо.
- Третю групу організаційно-превентивних заходів забезпечення екологічної безпеки становлять **експертно-оцінювальні**. До них входять проведення екологічної експертизи об'єктів і комплексів, що являють екологічну небезпеку для навколишнього природного середовища, життя та здоров'я населення, запровадження попередньої оцінки екологічного впливу цих об'єктів, проведення відкритих громадських слухань, обговорення населенням проектів екологічно небезпечної діяльності, що їх передбачають реалізувати.
- Остання група - **інформаційно-прогностичні заходи**. До них належать прогнозування, планування, моніторинг, інформування та інші заходи, що розглядаються як функції управління в галузі екології.

Регулятивно-стимулюючі заходи

- Вони являють собою систему юридичних норм і правил, спрямованих на регулювання відносин, забезпечення дотримання пріоритетів, нормативів, стандартів, лімітів та інших вимог у галузі екологічної безпеки. Згідно з приписами чинного законодавства розробляються: екологічні стандарти (ст. 32 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»); екологічні нормативи (ст. 33); екологічні ліміти; правила проектування та експлуатації небезпечних об'єктів, поводження з екологічно небезпечними речовинами та джерелами тощо.
- Забезпечення виконання вимог у галузі екологічної безпеки гарантується певними стимулюючими заходами, які є складовою частиною економічного механізму в галузі охорони навколишнього природного середовища. Так, підприємства, установи, організації та громадяни мають право на отримання податкових, кредитних та інших пільг при здійсненні ефективних заходів та виконанні вимог екологічної безпеки.

Розпорядчо-виконавчі заходи

- полягають у реалізації певних функцій у сфері забезпечення екологічної безпеки з боку спеціально уповноважених органів. Найбільш важливі положення в цій сфері закріплені в Конституції України, згідно з якою на виконавчі органи, включаючи Президента України, покладений обов'язок у здійсненні політики в галузі екологічної безпеки. Президент України зобов'язаний вживати заходів до забезпечення національної безпеки, в тому числі й екологічної, оскільки вона є її складовою частиною. Однією з основних у цій галузі є контрольно-наглядова функція державних органів, яка спрямована на догляд і перевірку дотримування підприємствами, установами, організаціями і громадянами вимог екологічного законодавства і застосування заходів попередження екологічних правопорушень.

Охоронно-відновлювальні заходи

- Ці заходи спрямовані на локалізацію проявів екологічної небезпеки, здійснення ліквідаційних робіт, визначення правового режиму територій відповідно до рівня екологічного ризику, встановлення статусу осіб, які потерпіли від наслідків екологічної небезпеки. Вони передбачають встановлення, наприклад, правового режиму зон надзвичайної екологічної ситуації. Ліквідація надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру передбачає проведення комплексу заходів, які містять аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, що здійснюються в разі виникнення надзвичайної ситуації і спрямовані на припинення дії небезпечних факторів, рятування життя та збереження здоров'я людей, локалізацію зон надзвичайної ситуації.

Забезпечувальні заходи

- Вони спрямовані на попередження екологічних правопорушень в галузі забезпечення екологічної безпеки, захист права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля та пов'язані з ним інші екологічні права, а також застосування до винних осіб засобів державно-правового примусу в разі порушення вимог і норм екологічної безпеки.

- ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!